

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร¹

ประภัสรา ปราชาญา²

ศาสตราจารย์พิเศษ พิศัย ภัคศิริ³

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง 3) เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงให้มีความยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง ซึ่งเป็นคณะกรรมการกลุ่ม ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน

ผลจากการศึกษา พบว่า แหล่งเงินทุนของกลุ่มมาจาก 2 แหล่ง คือ เงินทุนจากหุ้นสมาชิก และเงินสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ ตลาดจำหน่ายสินค้า ได้แก่ ตลาดนัด ร้านอาหาร ตลาดจำหน่ายสินค้า OTOP งานจัดแสดงสินค้า เป็นต้น มีการจัดทำสต็อกวัตถุดิบและสต็อกสินค้า เพื่อวางแผนการผลิตและจำหน่าย มีการควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบและใช้วัตถุดิบในชุมชน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำพริกต่าง ๆ มาใช้จึงทำให้น้ำพริกมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในรสชาติ มีการจัดทำบัญชี - รายรับรายจ่ายอย่างเป็นระบบ โปร่งใสและตรวจสอบได้ มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน มีการกระจายและมีการประชุมสม่ำเสมอ ทำงานแบบครอบครัว ช่วยเหลือกันและมีสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิก ผู้นำมีธรรมาภิบาล มีแรงงานเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีทักษะในการทำน้ำพริกแกง สมาชิกทุกคนมีการลงหุ้น ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และเคารพกฎระเบียบของกลุ่ม ปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดสมาชิกรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน การประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่ทั่วถึง และบรรจุภัณฑ์ไม่มีความเป็นอัตลักษณ์ โดยมีแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคุมเงื่อนไขความรู้และมีคุณธรรม บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเพื่อให้ความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยมีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามีส่วนร่วม ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต การประชาสัมพันธ์และช่องทางการตลาด ควรสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้จำหน่าย ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและควรจัดการข้อมูลที่ดีและส่งเสริมให้เป็นศูนย์เรียนรู้ต่อไป

คำสำคัญ วิสาหกิจชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

¹บทความเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

²นักศึกษาปริญญาโท โครงการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³อาจารย์ที่ปรึกษา

บทนำ

ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากโครงสร้างเศรษฐกิจและกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจที่รัฐบาลมุ่งเน้นการส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเพื่อการส่งออกและนำเข้า ทำให้ประเทศเปิดกว้างจึงทำให้มูลค่าการซื้อขายระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อเศรษฐกิจโลกชะลอตัวและประเทศไทยถูกกีดกันทางการค้าจากประเทศคู่ค้า จึงส่งผลกระทบต่อส่งออกของประเทศไทย อีกทั้ง การพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ มีผลทำให้หนี้ของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและผู้ลงทุนต่างประเทศที่มალงทุนในไทยก็ถอนการลงทุน ทำให้ประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขั้นรุนแรง โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2540 ที่เรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้เกิดปัญหาว่างงานและปัญหาความยากจนในวงกว้างของประเทศ ทำให้รัฐบาลต้องมีมาตรการในการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน โดยมีจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” การบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมและใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ต่อมารัฐบาลได้มีการอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ในแผนพัฒนาและเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการแบบองค์รวม โดยยึดทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตปัญหาที่เกิดขึ้น ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลทั้งคน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและประชาชนอยู่ดีมีสุข และในปัจจุบัน รัฐบาลยังคง ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มากำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศที่วางรากฐานในการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ เร่งสร้างสังคมที่มีคุณภาพโดยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างความมั่นคงและมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคมและนำสู่สังคมที่มีความสุขอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของประเทศไทย ที่มีเป้าหมายเพื่อทำให้ “ประเทศมั่งคั่ง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน”

วิสาหกิจชุมชน เกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ควบคู่กับเศรษฐกิจกระแสหลัก เนื่องจากเศรษฐกิจกระแสหลักก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของประชาชนในด้านรายได้และเกิดปัญหาในสังคมมากมาย จึงได้มีการนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อประกอบกิจการที่ช่วยแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและนำทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน ที่เรียกว่า “วิสาหกิจชุมชน” ทำให้ภาครัฐมีนโยบายในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ซึ่งประชาชนก็ให้ความสำคัญในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากข้อมูลจำนวน

วิสาหกิจชุมชนของประเทศไทยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม มีเพียงวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่มเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน

จังหวัดสมุทรสาครให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพราะเศรษฐกิจชุมชนเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด แต่ด้วยปัจจัยด้านอุปสรรคต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทำให้เศรษฐกิจชุมชนและภาคธุรกิจไม่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะวิกฤติโควิด-19 ที่ทำให้เกิดความเสียหายจากโศกพ้อและวิสาหกิจชุมชน มูลค่า 50 ล้านบาท (สำนักข่าวพลังปวงชน อินนิวิส์ ออนไลน์, 24 ธันวาคม 2563) จึงทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนประชาชน วิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตและผู้ประกอบการ OTOP ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 พร้อมกับการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน กระตุ้นการขายและส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาชีพ และรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน ดังนั้น เศรษฐกิจชุมชนจึงนับว่าเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสาคร ที่ทุกหน่วยงานต้องให้ความสำคัญ เพราะหากเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งแล้วก็จะส่งผลดีต่อภาพรวมเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศด้วย

อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 61 กลุ่ม แต่มีเพียงบางกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและดำเนินกิจการมานานจนถึงปัจจุบัน โดยกลุ่มที่น่าสนใจ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง ซึ่งดำเนินการมานานกว่า 20 แล้ว ถึงแม้สมาชิกในกลุ่มจะเป็นเพียงกลุ่มสตรีผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำพริกแกง แต่ก็นับว่าเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง อีกทั้ง เคยได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดสมุทรสาคร ประจำปี พ.ศ. 2562 และชนะเลิศการประกวดต่าง ๆ มากมาย ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงให้มีความยั่งยืนและเป็นต้นแบบของความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านแพ้วหรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของ

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง ให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการศึกษาวិเคราะห์ข้อมูลจาก

1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และฐานข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ การสัมภาษณ์ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง ปัญหา/อุปสรรคและปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงและแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่การศึกษาเป็น วิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ผู้นำชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านคลองสำโรง ตำบลสวนส้ม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง ประชาชนชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตุลาคม 2564 – พฤศจิกายน 2564

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง
2. ทำให้ทราบและตระหนักถึงปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง และสามารถหาแนวทางในการดำเนินการจัดการกับปัญหา/อุปสรรคดังกล่าวต่อไป
3. ทำให้ทราบและเข้าใจถึงปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงประสบความสำเร็จและยั่งยืน
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงให้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ทำให้วิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ สามารถนำรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงไปปรับใช้และพัฒนาการดำเนินงานต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปกรณ์เทพ พจี (2549, หน้า 16-17) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง ขบวนการสร้างความเที่ยงธรรมความมีประสิทธิภาพและโครงสร้างที่มีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชนและภูมิภาค โดยรอบ

พระธรรมปิฎก (2549, หน้า 106) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่มีคุณภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น

เกื้อ วงศ์บุญสิน (2538, หน้า 71-72) อธิบายว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบันโดยสามารถรองรับความ ต้องการหรือความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลัง ๆ ด้วย

ไพฑูริย์ พงศบุตร (2544, หน้า 21) ได้กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ในระยะยาวและมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย

คณะกรรมการการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546, หน้า 34) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ รูปแบบการพัฒนาที่คอยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่มีข้อผ่อนปรนใด ๆ กับความต้องการที่จำเป็นที่คอยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในอนาคตด้วย

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่ออนาคต ดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างรอบด้าน คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จิตใจวัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือ เพื่อให้คนอยู่ดีกินดีและมีความสุข ทั้งคนในรุ่นปัจจุบันและอนาคต

หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. ตามแนวคิดของท่าน (ประยุทธ์ ประยุตโต, 2543) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เน้นการพัฒนาคนเป็นหลักและเอื้อต่อความยั่งยืนทางสภาพแวดล้อม

2. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยได้แก่ (พระธรรมปิฎก, 2539, หน้า 65)

2.1 การพัฒนาคนเป็นแกนกลางของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นแก้ปัญหาความยากจนสามารถตอบสนองขั้นพื้นฐานอย่างพอเพียงทั้งในด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย

2.2 ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม การพิทักษ์สภาพธรรมชาติและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

2.3 หลักการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในสามมิติ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554, หน้า 55) ดังนี้

1) มิติการพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การพัฒนาคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนา เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล คนไทยมีผลิตภาพสูงขึ้น ปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง มีสำนึกและวิถีชีวิตที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติ เป็นธรรมและพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง

2) มิติการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่องในระยะ ยาว ขยายตัวทางเศรษฐกิจมีคุณภาพ สมดุลและเอื้อต่อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม

3) มิติการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน ขอบเขตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและสามารถพลิกฟื้นให้กลับสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมให้ มากที่สุด เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสและมีปัจจัยในการดำรงชีพ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (ออนไลน์, 2561) อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระที่จำเป็นสำหรับ ประเทศไทยและโลก ซึ่งสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเชื่อมโยงไปกับการพัฒนาประเทศ

ณดา จันท์สม (2562) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักคิดเชิงระบบที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในกระบวนการตัดสินใจ ได้ทุกระดับทั้งการตัดสินใจระดับบุคคล ระดับองค์กร ระดับชุมชน สังคม หรือแม้แต่การบริหารนโยบายของรัฐ เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ความสมดุลและยั่งยืนในเรื่องที่ตัดสินใจ

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร พิจารณาแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

การสร้างเงื่อนไข “คุณธรรม” แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพของ “คน” ต้องให้คุณลักษณะทางด้านคุณธรรมเป็นตัวนำ

2. สร้างวัฒนธรรมองค์กรหรือค่านิยมร่วมกันขององค์กรที่เน้นคุณธรรม เน้นค่านิยมของการสร้าง องค์กรแห่ง “ความดี” ยึดตามหลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่ดี จริยธรรมในการปฏิบัติงาน

3. การกำหนดค่านิยมเพื่อการบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ต้องมีค่านิยมร่วมกันในการขับเคลื่อน เช่น ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การมุ่งเน้นคุณภาพ/ความเป็นเลิศ การสร้างนวัตกรรม เป็นต้น การสร้างเงื่อนไข “ความรู้” แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. การพัฒนาและจัดการความรู้ระดับบุคคล เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนาและจัดการความรู้ที่มีร่วมกันในองค์กร ได้แก่ ความรู้เพื่อการบรรลุเป้าหมายตาม วิสัยทัศน์ขององค์กร การตัดสินใจในการบริหาร การปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบและลดความเสี่ยงของ การใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาและจัดการความรู้ในบริบทของสภาพแวดล้อม สร้างความตื่นตัวกับการเปลี่ยนแปลง เปิดรับข่าวสารและเทคโนโลยี สร้างความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงและเตรียมการรับมือเพื่อให้ทันต่อการปรับเปลี่ยน ให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร

การตัดสินใจด้วยกรอบแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วย 3 หัวหลัก ได้แก่

1) ความมีเหตุมีผล หมายถึง การตัดสินใจด้วยหลักเหตุและผล การใช้หลักคิดที่คำนึงถึงต้นทุนและผลตอบแทน และผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากกระบวนการตัดสินใจ

2) ความพอประมาณ หมายถึง การคำนึงถึงศักยภาพขององค์กรในการบริหารจัดการ ไม่สุดโต่ง มากเกินไป หรือน้อยเกินไป เช่น การขยายกิจการ การลงทุน ฯลฯ

3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง กระบวนการตัดสินใจที่ตระหนักถึงความเสี่ยง มีความรอบคอบ ระมัดระวัง มีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ

จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดในกระบวนการตัดสินใจที่จะสะท้อนการให้เห็นการดำเนินการหรือพฤติกรรม ซึ่งมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ ดังนั้น หากมีการนำหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ย่อมจะทำให้เกิดผลอย่างชัดเจนในการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พัชรา อุตระกูล (2531, หน้า 25) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมมาแต่อดีตเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต

สุจารี จันทร์สุข (2531, หน้า 10-21) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ความรอบรู้ที่สะสมทำให้เกิดศักยภาพและประสบการณ์ใหม่ ๆ เป็นการตกผลึกหรือความรู้ที่ทำให้สามารถเกิดทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ประเวศ วะสี (2534, หน้า 40-41) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะยาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาทุกวิชาไม่แยกเป็นวิชาการเรียนที่เราเรียน แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันหมด

อังกูล สมคะเนย์ (2535, หน้า 15) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงมวลความรู้และมวลประสบการณ์ทางชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมานานด้วยกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

จารุวรรณ ธรรมวัตติ (2543, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า คือ แบบแผนการดำเนินชีวิต ที่มีคุณค่า มีความเฉลียวฉลาดของบุคคลและได้ปฏิบัติต่อกันมา โดยภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือความรู้ก็ได้

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ว่า เป็นความรู้ ประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนเพื่อให้การดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเวศ วะสี (2534, หน้า 12) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นสิ่งที่มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีบูรณาการสูงมีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมลึกซึ่งเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัฒนธรรม ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาของมนุษย์ในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่ม จึงประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นประสบการณ์โดยตรงของบุคคลนั้นหรือของกลุ่มนั่นเอง
2. ส่วนที่ได้รับมาจากความรู้ ความคิด ประสบการณ์ของผู้อื่นหรือกลุ่มอื่น
3. ส่วนที่ตนเองสังเคราะห์ขึ้นใหม่จากประสบการณ์ของตนเองหรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมวิชาการ ได้แบ่งประเภทประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. คติความคิดความเชื่อ หลักการ ที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา
3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. แนวความคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่าง

เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

3. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) มาจากคำ ว่า “วิสาหกิจ” (Enterprise) ซึ่งแปลว่าการประกอบการ หรือกิจการ รวมกับคำว่า ชุมชน (Community) ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อรวมคำว่า “วิสาหกิจ” กับคำว่า “ชุมชน” เป็น “วิสาหกิจชุมชน” จึงมีความหมายว่า เป็นกิจการหรือการประกอบการที่ดำเนินการโดยกลุ่มคนในชุมชนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2545) กล่าวว่า เป็นการประกอบการของชุมชน ที่ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้รับผิดชอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

เสรี พงศ์พิศ (2548) ให้ความหมายว่า การประกอบการโดยคนในชุมชนเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชนโดย “ทุนชุมชน” ประกอบด้วยทุนที่เป็นเงินทรัพยากรธรรมชาติผลผลิตความรู้ภูมิปัญญาและทุนทางสังคม ซึ่งได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นพี่น้อง และความไว้วางใจ ของคนในชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 บัญญัติว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิตบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิตบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ศรีปริญญา ฐปะระจ่าง (2546, หน้า 14-18) ได้อธิบายว่า กรมการพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ใช่ธุรกิจ หากแต่วิสาหกิจชุมชน ตามความหมายของกรมการพัฒนาชุมชนให้น้ำหนักกับหลักความสามัคคีธรรมของชุมชน ผนึกกำลังหล่อหลอม ความคิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างสรรค์การประกอบกิจการโดยชุมชนจากพื้นฐานภูมิปัญญาเดิม ผสมผสานองค์ความรู้ใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาบริหารจัดการต้นทุนในชุมชนให้เกิดผลผลิตที่มีรรถประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน และรายได้ที่มั่นคง

วิชิต นันทสุวรรณ (2544) ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า การประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการผลิต และทรัพยากรทุกชั้น ตอนโดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ชุมชนซึ่งมิได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่าง เดียวแต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของ มีการดำเนินกิจการโดยกลุ่มคนในชุมชนที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่สนชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างรายได้ สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง มีความรักสามัคคีและมีคุณธรรม นำสู่ชุมชนสงบสุข เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน

1. เป็นกิจการซึ่งคนในชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ใช้ทุน ความรู้แรงงาน และวัตถุดิบในชุมชนเป็นหลัก และดำเนินการอยู่ภายในชุมชน
3. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานและต่อยอดด้วยภูมิปัญญาสากลหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม
4. ใช้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) จากผลผลิตและทรัพยากรชุมชน
5. กิจกรรมที่ดำเนินการมีความหลากหลาย เชื่อมโยง เกื้อกูลกัน เน้นการพึ่งตนเองของชุมชน
6. ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
7. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ศรีปริญญา ฐปะระจ่าง (2546, หน้า 14-18) กล่าวถึง แนวคิดวิสาหกิจชุมชนที่กรมการพัฒนาชุมชนได้น้อมนำแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด และขจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันใน รูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการการศึกษา และการพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุนการตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล

เสรี พงศ์พิศ (2548) อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนควรมี องค์ประกอบที่สำคัญ 7 ประการ ได้แก่

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด
3. ชุมชนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง
4. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ โดยปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย
5. ดำเนินการแบบบูรณาการ คือ ไม่ทำเพียงอย่างเดียวแต่มีการดำเนินหลาย ๆ กิจกรรม
6. การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
7. การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

จัดแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกิน ใช้ ซื้อขายกันในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ทำด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ถูกหลักสุขอนามัย เช่น เครื่องแกง น้ำดื่ม เป็นต้น โดยมีเป้าหมาย คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเพื่อให้คนในชุมชนมีสินค้าคุณภาพดีสำหรับอุปโภค บริโภค

2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นกิจการที่พัฒนาต่อเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ใช้ความรู้ ประสบการณ์ เทคโนโลยีที่สูงขึ้น มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและทันสมัย ได้รับการรับรองคุณภาพตามมาตรฐานสากลและควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ถิ่นเพื่อเป็นจุดขายที่สำคัญ โดยมีเป้าหมาย คือ ตลาดใหญ่ภายนอกหรือตลาดแข่งขันทั้งในระดับประเทศ จนถึงการส่งออกต่างประเทศ

เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

1. สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนโดยชุมชน แก่จุดอ่อนเสริมจุดแข็งให้ชุมชน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้านให้มีระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนดำเนินการและประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน

3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีอิสระ พึ่งตนเองได้ มีระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำ และเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

4. พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนในทุกด้าน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนและพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน

ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

(สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548, หน้า 12)

1. การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย

2. การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการ ตรงตามความต้องการที่แท้จริง

3. ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนา สำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรเน้นการใช้ทรัพยากรและบุคคลภายในชุมชนเอง เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเป็นรากฐานให้กับระบบเศรษฐกิจในภาพรวม

2. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรเริ่มต้นและดำเนินงานที่ชุมชน มีการบริหารจัดการที่มีอิสระและสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต พัฒนาความรู้พื้นฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่

3. การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพราะชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในความสามารถด้านบริหารจัดการหรือด้านอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เอง

ปัจจัยกำหนดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) อธิบายว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน จะต้องเริ่มต้นจากนำเงินไปลงทุน ทำการผลิต ทำการค้า ได้รายได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิม เงินลงทุนในการทำธุรกิจมีมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ และเงินทุนที่ได้มาจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดมวิสาหกิจในชุมชนมีโอกาสเติบโตได้ดีกว่า กรณีเงินทุนจากการกู้ยืม

2. ปัจจัยด้านการตลาด จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหนและขายอย่างไร มีตลาดแน่นอนเพียงพอ พร้อมกับมีการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จและเป็นหัวใจของการผลิต

3. ปัจจัยด้านการผลิต จะผลิตอะไร อย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์อุปสงค์และอุปทานตลาด ความชำนาญของผู้ทำการผลิต โอกาสทางการตลาด มีต้นทุนการผลิตไม่สูง ผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาด

4. ปัจจัยด้านบริหารจัดการ การบริหารจัดการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

4.1 ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ

4.2 ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุมกำกับอย่างชัดเจน

4.3 ด้านระบบบุคลากร ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิกมีสัจจะ คุณธรรมและมีความเสียสละ

5. ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำมักเกิดจากผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะ เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จมักจะอยู่ใต้การนำของบุคคลเหล่านี้

6. ปัจจัยด้านแรงงาน โดยมากเป็นประเภททำงานให้ตัวเองภายในครอบครัว เป็นแรงงานที่มีความรู้ น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ เป็นแรงงานรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย เป็นสำคัญ

7. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบของชุมชน รวมถึงร่วมลงทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

จิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องมีการบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านแผนการดำเนินงาน มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน มีแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมกับชุมชน เตรียมตัวให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

2. ด้านทรัพยากรและการเงิน มีการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ ที่มาของเงินทุนและทรัพยากรมีความชัดเจน เช่น ทรัพยากรเดิม สะสมทุนจากสมาชิก กู้ รวมทั้งใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. ด้านระบบบัญชี มีการบันทึกบัญชี ถูกต้อง ตรงเวลา มีการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลการเงินบัญชีอย่างสม่ำเสมอและใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

4. ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสม มีการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับงาน

5. ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับที่ถูกระบุโดยสมาชิก มีความชัดเจนและบันทึกหลักฐาน

6. ด้านการบริหารธุรกิจ มีการผลิตสินค้าตรงตามความต้องการของลูกค้า สินค้ามีคุณภาพ กำหนดปริมาณและราคาอย่างเหมาะสม มีเป้าหมายตลาดชัดเจน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิกกรรมการและชุมชน

7. ด้านการจัดการข้อมูล มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็นปัจจุบันและมีการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

8. ด้านการสื่อสาร มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและบุคคลภายนอก เช่น การประชุม อบรม ประชาสัมพันธ์

9. ด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประเมินการยอมรับของวิสาหกิจชุมชนต่อชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน เน้นการช่วยขับเคลื่อน ช่วยผลักดันการสนับสนุนแก่วิสาหกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” เป็นการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยแบบกึ่งโครงสร้าง และกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจำนวน 12 คน มาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 รูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

1. ด้านการเงิน แหล่งเงินทุนของกลุ่มมาจาก 2 แหล่ง คือ ทุนหุ้นของสมาชิก หุ้นละ 300 บาท และ ทุนสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ

2. ด้านการตลาด ตลาดจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม ได้แก่ ตลาดนัดชุมชน ร้านอาหาร ตลาดยสินค้า OTOP งานแสดงสินค้าหรือออกบูธแสดงสินค้า กลุ่มนักท่องเที่ยว นักศึกษามาดูงานที่กลุ่มและตลาดออนไลน์

3. ด้านการผลิต มีการวางแผนการผลิตโดยการจัดทำสต็อกสินค้าและสต็อกวัตถุดิบ มีการคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพและใช้วัตถุดิบในชุมชน นำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการผลิต แต่ยังคงความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ทำให้หน้าพริกของกลุ่มมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ทุกตัวของกลุ่มได้ผ่านการรับรองมาตรฐาน ออ. เรียบร้อยแล้ว

4. ด้านการบริหารจัดการ

- ระบบการเงิน มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างเป็นระบบ โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ ทั้งนี้ กรมตรวจบัญชีและสหกรณ์จะเป็นผู้มาตรวจสอบบัญชีให้ อย่างน้อย 6 เดือน/ครั้ง

- ระบบงาน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีการประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานและสื่อสารข้อมูล อย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน และสมาชิกทุกคนมีการเรียนรู้ร่วมกันโดยแต่ละคนจะต้องสามารถทำงานในกระบวนการผลิตแทนกันได้

- ระบบบุคลากร บุคลากรของกลุ่มจะเป็นสตรีผู้สูงอายุที่มีทักษะความชำนาญในการทำอาหารและน้ำพริกแกง ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำงานแบบครอบครัวไม่มีชั้นการบังคับบัญชา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ กลุ่มมีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิกในรูปของเงินปันผลรายเดือน โบนัสสิ้นปี ค่าเย็บผ้า ค่าทำศพ พาไปเที่ยวและศึกษาดูงาน รวมทั้ง การให้เข้าร่วมการอบรมความรู้และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่หน่วยงานรัฐจัดขึ้น

5. ด้านผู้นำ มีผู้นำกลุ่มที่ดี มีความซื่อสัตย์และทำงานอย่างโปร่งใส มีน้ำใจ มีความอดทน มีความเสียสละ รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม มีความละเอียดรอบคอบ มีการพัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิต จึงทำให้สมาชิกมีความเชื่อถือและไว้วางใจในตัวผู้นำกลุ่ม

6. ด้านแรงงาน ส่วนใหญ่สมาชิกของกลุ่มเป็นกลุ่มสตรีผู้สูงอายุที่มีความรู้และทักษะในการทำอาหารและน้ำพริก ดังนั้น แรงงานของกลุ่มจึงเป็นกลุ่มสตรีผู้สูงอายุและสตรีที่ว่างงาน

7. ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการดำเนินงานของกลุ่มใช้ความเป็นประชาธิปไตย สมาชิกทุกคนร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และทุกคนต่างก็มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและเคารพกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง คือ ช่องทางการตลาดยังน้อยและมีข้อจำกัดสำหรับในการเดินทางของผู้สูงอายุในการออกจำหน่ายสินค้านอกพื้นที่จึงทำให้เสียโอกาสในการขายและประชาสัมพันธ์สินค้า ขาดสมาชิกรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาร่วมในการดำเนินกิจการ และไม่ได้มีการรับสมัครเพิ่ม จึงทำให้กลุ่มยังไม่มีขยายขนาดกิจการ สมาชิกในกลุ่มขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์และพัฒนาช่องทางการตลาด ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 อีกทั้ง ปัญหาบรรจุกัมภ์ที่เสียหายในการขนส่งสินค้า เนื่องจากรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ไม่มีความเหมาะสมในการขนส่งและต้นทุนการขนส่งสินค้าสูงด้วย

ส่วนที่ 3 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

ปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง คือ ความสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม การมีผู้นำที่ดีมีธรรมภิบาล การนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าของกลุ่มอย่างมีอัตลักษณ์ รวมถึงนโยบายของภาครัฐในการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่ม

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงมีความยั่งยืนควรมีแนวทางในการพัฒนาด้วยการส่งเสริมการรับสมัครสมาชิกรุ่นใหม่มาร่วมในการดำเนินของกลุ่มเพิ่มขึ้น การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความ

หลากหลายโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้ง ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้น พัฒนาช่องทางการตลาดให้หลากหลาย ควรหาช่องทางในการลดข้อจำกัดในการไม่สามารถเดินทางไปจำหน่ายสินค้าในพื้นที่ของผู้สูงอายุได้ ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของลูกค้าผู้บริโภคทั้งในเรื่องคุณภาพสินค้าและราคา นอกจากนี้ ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน6. ควรมีพัฒนาขยายช่องทางการตลาดและมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มยอดขายของสินค้า

อภิปรายผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 รูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง มีดังนี้

ด้านการเงิน แหล่งเงินทุนของกลุ่มมี 2 แหล่ง คือ ทุนหุ้นของสมาชิกและทุนสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับจิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า ที่มาของเงินทุนมีความชัดเจน และณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่กล่าวว่า ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดม วิสาหกิจในชุมชนมีโอกาสเติบโตได้ดีกว่า กรณีเงินทุนจากการกู้ยืม

ด้านการตลาด ตลาดจำหน่ายสินค้า ได้แก่ ตลาดนัดชุมชน ร้านอาหาร ตลาดจำหน่ายสินค้า OTOP งานแสดงสินค้า นักท่องเที่ยว นักศึกษามาดูงานที่กลุ่มและตลาดออนไลน์ สอดคล้องกับณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่กล่าวว่า จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหนและอย่างไร มีตลาดแน่นอน เพียงพอ พร้อมกับการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ตลาดจึงเป็นหัวใจของการผลิต

ด้านการผลิต มีการจัดบันทึกสต็อกสินค้าและสต็อกวัตถุดิบ เพื่อวางแผนการจัดซื้อวัตถุดิบและการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับจิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า ต้องมีแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมกับชุมชน มีแผนควบคุมและเตรียมตัวให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง คัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพ หาได้ง่ายในชุมชน และต้นทุนไม่สูงมาก สอดคล้องกับแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2548) ที่อธิบายว่า ผลผลิตของวิสาหกิจชุมชนควรเป็นผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด นอกจากนี้ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตแต่ยังคงความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำพริกไว้ มีผลิตภัณฑ์หลากหลาย เช่น น้ำพริกแกงคั่ว น้ำพริกแกงส้ม น้ำพริกแกงเขียวหวาน เป็นต้น ซึ่งผ่านการรับรองมาตรฐาน ออย. สอดคล้องกับแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2548) ที่อธิบายว่า ชุมชนควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง โดยไม่ลอกเลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ

ด้านการบริหารจัดการระบบการเงิน มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบและตรวจสอบความถูกต้องโดยกรมตรวจบัญชีและสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับแนวคิดของจิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า ต้องมีการบันทึกบัญชี ถูกต้อง ตรงเวลา มีการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลการเงินบัญชีอย่างสม่ำเสมอและใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

ด้านการบริหารจัดการระบบงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน มีกฎระเบียบข้อบังคับ ประชุมกลุ่ม สอดคล้องกับธัชพล ырรอง (2560) อธิบายว่า ควรส่งเสริมให้คณะกรรมการบริหารโดยแบ่งหน้าที่กันทำอย่างชัดเจน มีกฎระเบียบและมีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก เช่น การประชุมประจำเดือนสมาชิก การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เป็นต้น

ด้านการบริหารจัดการระบบบุคลากร โดยบุคลากรส่วนใหญ่เป็นสตรีผู้สูงอายุ ทุกคนมีความรับผิดชอบหน้าที่ ทำงานเป็นทีมและช่วยเหลือกันแบบครอบครัว สอดคล้องกับณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่อธิบายว่า ระบบบุคลากร ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิกมีสัจจะ คุณธรรมและมีความเสียสละ และกลุ่มยังมีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับแนวคิดของจิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนต้องการบริหารจัดการด้านธุรกิจและมีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิกกรรมการและชุมชน

ด้านผู้นำ ผู้นำมีธรรมาภิบาล เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ซื่อสัตย์ ทำให้สมาชิกมีความเชื่อถือและไว้วางใจ สอดคล้องกับณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน ที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพ หรือที่ยอมรับของชาวบ้าน กิจการจะมีความมั่นคง และโอกาสประสบผลสำเร็จมีสูง

ด้านแรงงาน เป็นกลุ่มสตรีผู้สูงอายุในชุมชน มีความรู้และภูมิปัญญาในการทำน้ำพริก ทำให้ได้ใช้เวลาว่าง มีอาชีพและรายได้ สอดคล้องกับแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน (2546) ที่อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบกิจการทั้งด้านการผลิตที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของ โดยใช้ทุนของชุมชนเป็นหลัก เช่น เงินแรงงาน ทรัพยากร ภูมิปัญญา เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกทุกคนมีการลงหุ้นร่วมกัน และยึดหลักประชาธิปไตย ร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์ รับผิดชอบหน้าที่และเคารพกฎระเบียบกลุ่ม สามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ รวมถึงร่วมลงทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ สมาชิกส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มสตรีผู้สูงอายุและขาดการสืบทอดของสมาชิกรุ่นใหม่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน (ม.ป.ป) ที่อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ใช่ธุรกิจ เน้นหลักความสามัคคีธรรมของชุมชนสร้างสรรค์การประกอบกิจการโดยชุมชนจากพื้นฐานภูมิปัญญาเดิม ผสมผสานองค์ความรู้ใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลผลิตประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงดำเนินการเพื่อประโยชน์ของบางกลุ่มในชุมชนแต่ไม่ได้ขยายไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

กลุ่มมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องและหลากหลาย อาทิเช่น น้ำพริกแกงส้ม น้ำพริกแกงคั่ว น้ำพริกแกงเขียวหวาน เป็นต้น แต่การประชาสัมพันธ์และช่องทางการตลาดยังมีน้อย ทำให้ยอดขายน้อย

ยังไม่เติบโต สอดคล้องกับณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่อธิบายว่า จะต้องรู้ว่า จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหนและขายอย่างไร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จต้องมีตลาดแน่นอน เพียงพอ ปัจจัย คำนึงการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จและเป็นหัวใจของการผลิต ซึ่งกลุ่มเริ่มมีการพัฒนาช่องทางการตลาดสู่ การตลาดออนไลน์ (เฟสบุค) และมีกลุ่มลูกค้าต่างจังหวัด แต่ปัญหาที่พบคือ สินค้าเสียหายจากการขนส่ง เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ไม่เหมาะสม อีกทั้ง ต้นทุนในการขนส่งค่อนข้างสูง และอีกปัญหา คือ กลุ่มยังขาดการ จัดการข้อมูลและพัฒนาสู่แหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างจริงจัง ซึ่งไม่สอดคล้องกับจิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) ที่อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องจัดการข้อมูล อย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน มีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็นปัจจุบันและมีการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

ส่วนที่ 3 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง

มีการบริหารจัดการที่ดี ด้านระบบงานโดยมีการทำสต็อกควบคุมวัตถุดิบและสินค้า ด้านระบบ การเงิน มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เป็นระบบและโปร่งใส ตรวจสอบสอบได้ ซึ่งต่างจากผลการวิจัยของ วรณพงศ์ ช่วยรักษา (2560, บทคัดย่อ) ที่พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการจัดทำบัญชีไม่ต่อเนื่องและทำให้ กลุ่มวิสาหกิจไม่ประสบความสำเร็จ แต่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงมีระบบการเงินที่ดี มีความสามัคคี มีความรับผิดชอบและเคารพกฎระเบียบของกลุ่ม ผู้นำมีธรรมาภิบาลและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ รักษ์สรณ์ คงธนจารุอนันต์ (2559, บทคัดย่อ) อธิบายถึง ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ความสามัคคี และความเข้มแข็งของกลุ่ม รวมทั้งผู้นำต้องมีธรรมาภิบาล มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ มีการระดมทุนหุ้นจากสมาชิกและนำทรัพยากรกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ นวลชื่น (2561, บทคัดย่อ) ที่ได้แนวทาง ว่า ควรมีการค้นหา ประชาชนชาวบ้านเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน และงานวิจัยของธัชพล ยรรยงค์ (2561, บทคัดย่อ) ที่พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรณีศึกษามีการดำเนินงานกิจกรรมด้วยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านของ แต่ละท้องถิ่น มีการบริหารงานดี จำเป็นต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ มีอัตลักษณ์ นำเสนอเรื่องราว แสดงความเป็นภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่นเดียวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้าน คลองสำโรงที่ได้นำความรู้ภูมิปัญญาในการทำน้ำพริกแกงมาพัฒนาเป็นสินค้า ตลอดจนการมีส่วนร่วมและ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า เพื่อให้ วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องมีการบริหารจัดการด้านแผนการดำเนินงาน ด้านทรัพยากรและ การเงิน ด้านระบบบัญชี ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ด้านการ จัดการข้อมูล ด้านการสื่อสารและด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ส่วนที่ 4 แนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรงให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

การพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนมุ่งเน้นการสร้างสมดุลในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้าน สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนของมหาวิทยาลัยขอนแก่น (2555) ที่กล่าวว่า หลักการ พัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในสามมิติ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้าน

สิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดที่เหมาะสมในการพัฒนาให้ยั่งยืนก็คือ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับจรรยา
อิศรางกูร ณ อยุธยา (ออนไลน์, 2561) อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระที่จำเป็นสำหรับประเทศไทยและ
โลก ซึ่งสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเชื่อมโยงไปกับ
การพัฒนาประเทศ และแนวคิดของณดา จันทร์สม (2562) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักคิดเชิง
ระบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการตัดสินใจ ได้ทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ระดับองค์กร ระดับ
ชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ความพอประมาณ ส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายในการดำเนินกิจการไม่มุ่งหวังกำไรมาก
เกินไป เน้นการพึ่งพาตนเอง ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น
มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เน้นส่งเสริมอาชีพและจ้างงานในชุมชนเพื่อกระจายรายได้แก่คนในชุมชน

ความมีเหตุผล พัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างสมเหตุสมผลโดยคำนึงถึงความต้องการผู้บริโภคควบคู่ไปกับ
ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยไม่ผลิตเกินความจำเป็นของความต้องการของผู้บริโภคและคำนึงถึงผลกระทบที่
จะเกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของไพฑูรย์ พงศบุตร (2544) ได้กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากร
อย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะยาว กระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ พิจารณา
ความเหมาะสมและคุ้มค่าในการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ คำนึงถึงความคุ้มค่าในการลงทุน พิจารณาการ
ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างถ่วงและใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจด้วย

มีภูมิคุ้มกันที่ดี ส่งเสริมให้กลุ่มมีทุนสำรอง มีการระดมทุน ๆ จากสมาชิกในชุมชน มีการรับสมัคร
สมาชิกรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดและขยายกิจการวิสาหกิจชุมชน สร้างเครือข่ายเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบหรือช่องทาง
การตลาด ส่งเสริมให้สมาชิกมีการออมและมีเงินทุนสำรองในการดำรงชีพ ส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณี
วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ส่งเสริมการสร้างค่านิยมที่ดีของสมาชิกและชุมชน
สร้างความรักและสามัคคีภายในกลุ่มจนนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรม
ปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2541) ได้อธิบายว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้าน
และทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ วัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีคนเป็น
ศูนย์กลางหรือ เป้าหมายของการพัฒนา เพื่อให้คนอยู่ดีกินดีและมีความสุข ทั้งคนในรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไป”

มีคุณธรรม ต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐานให้แก่สมาชิก เช่น ความซื่อสัตย์ ขยัน
อดทน เน้นการทำความดี มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดหลักธรรมาภิบาล มีการบริหารจัดการที่ดี
มีจริยธรรมทั้งต่อสมาชิก ต่อชุมชน ต่อผู้บริโภค ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มีความรู้ ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการและ
การปฏิบัติงานต่าง ๆ กำหนดข้อระเบียบของกลุ่ม ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด สร้าง
เครือข่ายกลุ่ม นำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน เปิดรับข่าวสารและเทคโนโลยีเพื่อ
ปรับตัวเปลี่ยนแปลง อีกทั้ง ต้องมีการจัดการระบบข้อมูลและองค์ความรู้ของกลุ่มอย่างมีระบบมีการเผยแพร่

ข้อมูลและประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้และรับสมาชิกคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมดำเนินการเพื่อขยายกิจการ สร้างเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อสืบทอดและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตขึ้น และเกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนมากขึ้น
2. ควรมีการอบรมให้ความรู้สมาชิกเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด
3. ควรสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านปัจจัยการผลิตและการตลาด
4. ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภค
5. ควรมีการจัดการข้อมูลที่ดีและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเยาวชนและผู้สนใจ

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
2. ควรศึกษาความต้องการผลิตภัณฑ์น้ำพริกแกงของผู้บริโภค ทั้งปริมาณและคุณภาพเพื่อประกอบการวางแผนการผลิตและวางแผนการตลาดในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2546). คู่มือการปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2538). ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุงแก้ไข กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการธิการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2546). โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สภาพัฒนาการ.
- จักรพงษ์ นวลชื่น. (2561). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
- จารุวรรณ ธรรมวัตติ. (2543). ภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง

- จิระนุช ชาญณรงค์กุล. (2558). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ. ค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2564. จาก <https://1th.me/88SgU>
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2562). “พอเพียงเพื่อยั่งยืน” บริหารการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. ค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2562, จาก <https://1th.me/8BO81>
- ณดา จันทร์สม. (2562). “เศรษฐกิจพอเพียง” หลักคิดสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. ค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2562, จาก https://www.matichon.co.th/publicize/news_1372085
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. (2545). วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็ดดิสันเพรส จำกัด.
- ปกรณ์เทพ พจี. (2549). ปัจจัยที่มีผลต่อโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน :กรณีศึกษาหมู่บ้านเมืองบางจังหวัดหนองคาย. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2534). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา. ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระเจริญมายุครบ 36 พรรษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2549). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคิมทอง.
- พัชรา อุตระกุล. (2533). “ภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นฐานและแหล่งวิทยาการในชุมชน.เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนหน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไพฑูริย์ พงศบุตร. (2544). พจนานุกรมฉบับที่ 27. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- รภัทสรณ์ คงธนจารูนันต์. (2559). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดเชียงใหม่สู่การค้าระดับประเทศ (กรณีศึกษา: ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีระดับต่ำกว่า 3 ดาว). มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ขอนแก่น. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(3), 1-2.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2544). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหมู่บ้าน.
- ศรีปริญา ฐูปกระจ่าง. (2546). “ทิศทางการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน”. พัฒนาชุมชน. 42(10), 14-18.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุจารี จันทร์สุข. (2531). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ, 22(44), 10 - 21.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ, วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านงค์ แรกพิณิจ. (2544). วิสาหกิจชุมชน:แผนแม่บทแนวคิดแนวทางการตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา.